

Norsk Etnologisk Gransking.

Emne nr. 7. Nord-Trøndelag fylke.

Emne: Skav. Herred: Overhalla.

Oppskrevet av Joh.s Fuglår,
adr. Overhalla.

I Overhalla var det tidligere meget almindelig å bruke skav til krötera, både som tilskutsför og som kraftför. I almindelighet var det bork av rogn som ble benyttet til skav. Tildels også selje og undtagelsesvis osp. Nu er det praktisk talt slut med å "skava".

Besvarelser.

1.

Noe annet navn end skav ble ikke benyttet på den avskavede bork.

2.

Sammavn på skav, beit og brom er det ikke her i bygden.

Skav er den avskavede bork.

Beit er fint björkeris.

Brom er de ytterste fine ender med knoppene av de lauvtrær som det ble laget skav av og som var for tynne (smekre) til å skaves. Også i dette tilfelle rogn.

3.

Ordet skav hetter i nutid ~~skav~~ skev (vi skev idag), i fortid skov (vi skov igår) og i framtid skava (vi skal skava imorgen). Bestemt form skavi (vi har skavi idag), og skave(t) (vi bar inn skave(t)).

Skav har fra gammelt av vært benyttet til kröterför, men også mer eller mindre som kraftför. I enkelte tilfeller også som hjelpeför i förknappe år. Nu er det praktisk talt slutt med dette.

5.

Rogn er mest brukt til skav. Helst ikke for store trær. Bork av tykkere stammer var mindre likt av krötera. Det måtte i tilfelle skaves meget tyndt og smalt.

Selje er mindre brukt idet krötera ikke likte det. Det samme gjelder skav av osp og/eller orr.

Skav av bartrær er ikke benyttet.

Lind og alm heller ikke da disse treslag ikke forekommer i vild tilstand. Alm kan forekomme vild, men ytterst skjelden.

6.

Betegnelsen skav er ikke benyttet om noe særskilt treslag. Skav er fellesbetegnelsen på det trefang som borken ~~av~~skaves av og den avskavede bork som benyttes til krøtermat enten det er rogn, selje ell. a., dog mest rogn.

7.

Noe rim om skav kjennes ikke. Hvad folk mente om skav var, at skav av rogn gjorde krøtera feite og hårfine og at det satte merg i beinene. (Jeg tror å ha hørt en uttalelse om at skav av andre treslag hadde en annen eller motsatt virkning, men det har nu vært umulig å fått konstatere dette).

8.

Det var mest kyrne som fik skav. Til sau (og geit) ble det mindre brukt. (Noe serlig geithold har det ikke vært - og er ikke - her i bygden).

Jeg har aldrig hørt at hest ble foret med skav.

9.

Det var en almindelig antagelse - kanskje jeg kan si erfaring - at rognskav hadde en heldig innflydelse på melken. Det ble feitere melk og større fettavsetning. Fløten ble mer gulagtig og smøret penere gult. (Smør av mager melk, d. v. a. melk av mindre godt føret kyr er kvit. Derfor sa man om smør som tilvirkedes utpå våren når det var mindre god eller dårlig føring, at det var "vårsmør", d. v. s. kvit).

Bruktes formeget skav merkedes det på melken, den fik en ram - beisk - smak. I denne forbindelse kan nevnes at det engang kom klage fra England, som kjøpte smør fra meieriet i bygden, over at smøret ikke var godt. Dette antøkes å skrive seg fra at det det år var benyttet skav i for stor utstrekning. Jeg formoder at dette har vært etter et dårlig førår.

10.

I almindelighet hentedes det treslag - rogn - som skulde skaves "eins erend" (som er spørsmålets uttrykk).

Spørsmålet om man skov hesjeveden er uforståelig. Hesjeved var - før jerntråd kom i bruk - hesjepåler av gran med pinner hvorpå legdes kornstaur eller rajer, begge deler av gran.

11.

Å hente trær til skav het "å hente heim skav", Kjøre

heim skav o. l.. De andre uttrykk i spørsmålet kjennes ikke.

12.

De trær som kjörtes heim for å skaves - rogn - hadde ingen annen benevnelse end skav.

13.

Uttrykket å "marka" eller mork er ukjent.

14.

Skav ble oftest hentet heim utpå etterjulsvinteren. Å hente heim skav var ikke anseet for å være værre end annet skogsarbeide. Tvertimot. Å hente skav utpå vårparten på skareføre f. eks. helst i de tidlige morgentimer, når solen kom tidlig og gjorde det lyst som om dagen, var - om jeg tør bruke så sterkt uttrykk - mere en frisk og festlig tur til skog og mark med de blinkende myriader av snökrystaller utover myrer og fjell.

Her kjennes ingen regel om at skav skulde hentes heim på "fastende hjerte" og/eller på langfredag.

15.

Skavingen foregik inne i folks daglige oppholdsrom. Det var oftest "småstunnsarbeide" og "kveldsetarbeide". I enkelte tilfelle sat den som skov i fjöset.

16.

Til skaving benyttedes almindelig tollekniv og kun ~~de~~ den.

17.

Framgangsmåten med skaving var ganske enkel. Det som skulde skaves borken av kappedes med öks eller sag i passende lengder ute på gårdsplassen, enten som en almindelig vedskie (ca. 20 cm l.) eller i en lengde som almindelig favnved (60 cm). Stykkene bares inn som vedfanger - altså på armen -.

Skaveren sat på en stol eller krak, la stykket på låret og med kniven skares borken av, först på den ene halvdel av lengden, stykket endevendtes og så kom turen til den annen halvdel. Noen annen bevegelse av trestykket var der ikke.

Var det tyk bork - f. eks. grovere stykker - skjærtes slik at borken ble smal og tynd. Större stykker - "lomper" - ble klövet för innbæringen.

Noe hjelpemiddel såsom bandkrok, skruer ell. l. ble ikke benyttet.

18.

Skavhæl ell. l. er ukjent.

19.

Besvart under nr. 17.

20.

Veden - kjeppene - kaldtes för borken var avskavet for skav.

21.

Den avskavede bork kaldtes også for skav.

22.

Besvart under nr. 17.

23.

Etter at borken var avskavet kaldtes kjeppene, enden de ~~de~~ var grove eller tynne, for skjevill - flertall skjevilla - (tykke l-er).

24.

Besvart under nr. 17.

25.

Den avskavede ved - skjevillen - benyttedes som almindelig brendsel, men noe av den ble gjemt til bruk under baking av kleningsbröd (se nummer 4 og 80), hvortil den var serdeles hövelig og foretrukket.

26.

Enkelte steder og enkelte år drives vel skaving endnu, men det er praktisk talt opphört. Noen bestemt tid når det ble sluttet å skava kan derfor ikke angis.-

Overhalla 7.1.1948,

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING
adr. NORSK FOLKEMUSEUM
BYØDØY